

«...ТРЕБА ЩЕ БУДЕ ПОДУМАТИ ПРО НАЗВУ»*. НОМІНАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД У ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯХ

У статті описано власні назви українських футбольних команд упродовж понадстолітньої історії розвитку футболу в Україні. Проаналізовано їхню мотивованість та з'ясовано, під впливом яких чинників – національних, тоталітарних, посттоталітарних чи комерційних – відбувався вибір найменувань для футбольних команд у різні періоди української історії.

Ключові слова: власна назва футбольної команди, апелятив, онім, мотивованість.

Ірина Процик. «...НАДО ЕЩЕ БУДЕТ ПОДУМАТЬ О НАЗВАНИИ». НОМИНАЦИИ УКРАИНСКИХ ФУТБОЛЬНЫХ КОМАНД В ХХ–ХХІ ВЕКАХ

В статье описаны имена собственные украинских футбольных команд в течение сверхстолетней истории развития футбола в Украине. Проанализирована их мотивированность и установлено, под влиянием каких факторов – национальных, тоталитарных, посттоталитарных или коммерческих – происходил выбор наименований для футбольных команд в разные периоды украинской истории.

Ключевые слова: имя собственное футбольной команды, апелятив, оним, мотивированность.

Iryna Protskyk. «...THE NAME IS STILL TO BE THOUGHT ABOUT». NOMINATIONS OF UKRAINIAN FOOTBALL TEAMS IN XX–XXI CENTURIES

In this article proper names of Ukrainian football teams over more than a hundred years of football history in Ukraine have been described. Their motivation has been analyzed. It has also been demonstrated what factors – national, totalitarian, post totalitarian or commercial – affected the choice of names for football teams during different periods of Ukrainian history.

Key words: a proper name of a football team, a common name, onym, motivation.

У словесному масиві власних назв української мови окреме місце займають номінації клубів та команд із різних видів спорту, що позначають вагому ділянку сучасного світу. Корпус власних назв спортивних клубів та команд є чималим, що дало підстави українському ономастові Михайлові Торчинському запропонувати для називання такого типу власних найменувань спеціальний термін – командоніми [7, с. 271]. Мета цієї розвідки – представити невеликий сегмент онімної лексики зі спортивної сфери – назви українських футбольних команд – упродовж понадстолітньої історії розвитку футболу в Україні (з кінця ХІХ – до початку ХХІ ст.). Джерельною базою фактичного матеріалу слугували періодичні видання спортивної тематики, які виходили українською мовою. В останні роки опубліковано кілька розвідок про назви національних футбольних команд, авторами яких є Наталія Григоруk [1], Марек Олейнік [2], Ірина Процик [4-6], проте різноаспектного опису цих назв в українській ономастиці й надалі бракує. Завданнями дослідження є: 1) виявити, які назви мали українські футбольні клуби впродовж ХІХ–ХХІ ст.; 2) проаналізувати, від яких лексем утворено назви футбольних команд, покласифікувати ці номінації за критерієм мотивованості; 3) продемонструвати вплив різних чинників на вибір назв футбольних клубів упродовж ХХ–ХХІ ст.

Екскурс в історію українського спорту засвідчує, що першими в новостворених спортивних товариствах організовано секції копаного м'яча, як тоді називали футбол. Українські спортивні товариства створювали футбольні команди у містах, містечках та селах. Найменування футбольних команд мали складну структуру, в якій поєднано компонент-

* У назві статті використано цитату з есею Артема Чеха «Останній нокаут», розміщеного в антології «Письменники про футбол. Літературна збірна України», яку упорядкував Сергій Жадан (Харків, 2012. – С. 301).

абрєвіатуру (С.Т. – Спортове Товариство, С.К. – Спортовий Клуб, У.С.К. – Український Спортовий Клуб, У.С.Т. – Українське Спортове Товариство, У.Р.С.К. – Український Робітничий Спортовий Кружок) і власну назву, мотивовану онімом чи апелєтивом.

Багато клубів у назві використовували топоніми – номінації населених пунктів, з яких походили футбольні команди: *У.С.К. Доброміль*, *С.К. Добрян*, *С.К. Залужє*, *У.Р.С.К. Коломия*, *С.К. Павелче*, *У.С.К. Станиславів*, *С.К. Топорівці* *У.С.Т. Ходорів*, *У.С.К. Ямниця* [8]. Номінації етнографічних регіонів України відображено у найменуваннях футбольних команд, які їх представляли: *У.С.Т. Підгір'я* (Дрогобич), *У.С.Т. Поділля* (Тернопіль). Команда *С.Т. Україна* (Львів) свою назву взяла від номінації держави *Україна*, підкрєслюючи приналежність спортсменів до української нації, що в тодішніх умовах бездержавності було виявом великого патріотизму, відваги та сили духу. Аналогічним чинником мотивований і вибір назви закарпатської футбольної команди – *С.К. Русь* (Ужгород), яка використала в найменуванні давню назву України – *Русь*. Окрім топонімів, які пов'язані з місцевостями, де виникли та функціювали футбольні клуби, у назвах спортивних команд нерідко відображено й важливі для національної свідомості українців топоніми, які демонструють тяглість історичної пам'яті та спадкоємність культурних традицій, зокрема: від назви гетьманської столиці Івана Мазепи міста *Батурина* походить назва команди з Перемишля – *У.С.К. Батурин*; від назви знакової для українців суспільно-політичної та військово-адміністративної організації українського козацтва *Запорозької Січі* утворено номінації футбольних клубів *С.К. Запорожець* (Нижанковичі), *С.Т. Січ* (Добрян). Назва львівського футбольного клубу *У.С.К. Чорноморці* пов'язана з історичною згадкою про *Чорноморську Січ*. Ще однією лексемою, яка тематично близька до цієї групи номінацій, є назва *Хортиця* – найменування найбільшого з островів на Дніпрі, володіння Запорозької Січі, що її відображено в назвах *У.С.Т. Хортиця* із Борщева, Жидачева та Любачева.

Серед номінацій українських футбольних клубів чималу групу охоплюють назви, мотивовані власними назвами різних географічних об'єктів. З-поміж гідронімів для номінування футбольних команд використано насамперед назви рік, які протікають у тій місцевості, з якої походив спортивний клуб, наприклад: *У.С.К. Бистриця* (Надвірна), *У.С.Т. Прут* (Делятин), *У.С.К. Сян* (Перемишль), *У.С.К. Вігор* (Нижанковичі). Надсянська футбольна команда *С.К. Збруч* зі села Олешичі в назві використала гідронім, що був символом розділеності України кордоном двох держав, який проходив рікою *Збруч*. Дві команди Львівщини у своїх назвах відобразили територіальну близькість їхніх населених пунктів до найбільшої річки регіону – *Дністра* – *У.С.Т. Дністер* (Самбір) та *У.С.Т. Дністер* (Миколаїв). Команда з Винник у назві використала власну назву найбільшої української ріки *Дніпро* – *У.С.К. Дніпро*. Серед оронімів, що знайшли відображення у номінації галицьких команд, були такі назви гір: *У.С.К. Лисоня* (Бережани), *С.Т. Черногора* (Станиславів), *С.К. Говерля* (Станиславів).

Окрема група власних назв, які стали мотиваційною базою для номінування українських футбольних клубів – це антропоніми, серед яких імена та прізвища відомих і важливих для українців історичних постатей. Назва футбольного клубу *У.С.К. Роксоляна* (Рогатин) пов'язана з легендою про Настю Лісовську, дружину султана Османської імперії Сулеймана I Пишного *Роксолану*, яка народилася в Рогатині. Імена відомих українських повстанців: *Олекси Довбуша* – ватажка опришків у Карпатах та *Устима Кармелюка* – керівника повстанського руху на Поділлі – було обрано для найменування футбольних клубів *У.С.Т. Довбуш* (Коломия) та *У.С.К. Кармелюк* (Коровники). Чотири галицькі спортивні осередки для називання своїх футбольних клубів запропонували прізвище військового та державного діяча часів Богдана Хмельницького, козацького полководця Війська Запорізького *Івана Богуна*; це команди *У.С.К. Богун* зі Львова, Бродів, Комарного та *С.К. Богун* (Серафінці). Футбольний клуб *У.С.Т. Черник* (Станиславів) своє ім'я отримав на честь *Федора Черника*, сотника Українських січових стрільців, який загинув 1918 р. у бою під Мотовилівкою та похований на Аскольдовій могилі [8]. Зафіксовано й один антропонім із античної історії – ім'я фракійського воїна, очільника повстання рабів проти

римлян – *Спартака*, який став мотиваційною базою для називання українського футбольного робітничого гуртка – *У.Р.С.К. Спартак* (Перемишль).

Цілком оригінальною є номінація команди *С.Т. Русалка* (Золочів) – від оніма *Русалка Дністрова* – назви першого українського альманаха, який підготували українські громадські діячі та письменники Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич та Яків Головацький і опублікували його в Будапешті 1848 р.

Чималу групу назв футбольних команд охоплюють номінації, що походять від апелятивів, зокрема, назв явищ природи: *буревій* – *С.К. Буревій* (Бучач), *С.К. Буревій* (Львів), *С.К. Буревій* (Пасічна); *вихор* – *С.К. Вихор* (Ямниця); *заграва* – *У.С.К. Заграва* (Станиславів); *зоря* – *У.С.К. Зоря* (Львів), *У.С.К. Зоря* (Ходорів); *комета* – *С.К. Комета* (Львів); *хуртовина* – *С.К. Хуртовина* (Комарно); назви, що вказують на природні зони в Україні й особливості рельєфу: *степ* – *У.С.К. Степ* (Бушковичі); *бескид* – *У.С.Т. Бескид* (Надвірна), *У.С.К. Бескид* (Турка), *С.К. Бескид* (Пробіжна); *плай* – *С.Т. Плай* (Львів); *скала* – *У.С.К. Скала* (Стрий), *У.С.К. Скала* (Мостиська).

Вказівку на назву мешканців чи рід їхніх занять зафіксовано в назвах команд: *У.С.К. Лемко* (Сянок) – від номінації жителів *Лемківщини* – *лемків*; *У.С.Т. Ропник* (Борислав) – від назви роду занять жителів Борислава й околиць, які були зайняті добуванням *ропи* – нафти; *У.С.К. Каменярі* (Серафінці), й *У.С.К. Каменярі* (Вовчинець) – від назви розвинутого тут промислу – *каменедобування*.

Чималу за обсягом, однак не надто різноманітну за наповненням групу становлять номінації футбольних команд, мотивовані назвами птахів: понад два десятки футбольних команд у назві використали лексему *сокіл* – від назви наймасовішого українського спортивного товариства «Сокіл», яке взяло за назву номінацію хижого птаха родини соколиних. Найменування *У.С.К. Сокіл* мали команди з таких міст і сіл: Бібрка, Глиняни, Дрогобич, Завадів, Золочів, Конюхів, Красне, Львів, Наконечне I, Наконечне II, Сколе, Стрий, Судова Вишня, Ходорів, Яворів на Львівщині; Богородчани, Боднарів, Коломия, Кути, Отинія, Рогатин, Станиславів на Івано-Франківщині; Підгайці, Тербовля, Васильківці на Тернопільщині; Перемишль. Ще два орнітоніми використано в номінуванні футбольних команд, це лексеми *чайка* – *У.С.К. Чайка* (Калуш), *С.К. Чайка* (Товмач), *С.К. Чайка* (Чортків) та *беркут* – *У.С.К. Беркут* (Перемишль).

Окрему групу номінацій футбольних клубів творять найменування, які семантично пов'язані з назвами важливих для українців державних та національних символів і понять. Назву українського герба *тризуба*, що виконував функції державного символу в Київській Русі за князювання Володимира Великого, був державним гербом Української Народної Республіки, Директорії, символом українських визвольних змагань, відображено в номінації *У.С.К. Тризуб* (Львів). Єдність українських етнічних земель, які на початку ХХ ст. перебували в складі різних держав, та мрії українців про їх об'єднання в одній національній державі відображено в назві *С.К. Єдність* (Городенка). Номінація команди *С.К. Калина* (Журавно) мотивована народним символом України.

Отже, як мотиваційну базу для називання футбольних команд кінця ХІХ–початку ХХ ст. з-поміж онімів використано найменування населених пунктів, етнографічних регіонів, історично вагомих для українців топонімів, гідронімів, оронімів та антропонімів, а серед апелятивів – назв природних явищ, рельєфу, природних зон, птахів, державних і національних символів тощо. Більшість номінацій пов'язані з українськими історичними, географічними та культурними реаліями, містять важливі для українців конотації, що є свідченням прискіпливого добору репрезентативних назв для футбольних клубів.

У називанні футбольних команд 20–80-х рр. ХХ ст. переважила інша тенденція: замість номінацій, мотивованих лексемами з національно-культурним компонентом у значенні, на першому плані опинилися назви, що відображають радянські реалії та у виборі яких помітно тоталітарні впливи. Зокрема, в найменуваннях футбольних клубів часто використано номінації спортивних товариств радянської епохи, до яких команди структурно належали. Серед українських футбольних клубів цього періоду третина мала назви, що дублювали найменування спорттовариств – команди *Динамо* (від *Динамо* – пролетарсько-спортивне товариство чекістів, у

подальшому – фізкультурно-спортивне товариство правоохоронних органів – міністерства внутрішніх справ та комітету держбезпеки [8]) були в містах: Київ*, Біла Церква, Ворошиловград**, Дніпропетровськ, Житомир, Ірпінь, Львів, Луцьк, Миколаїв, Одеса, Проскурів / Хмельницький***, Тернопіль, Рівне, Суми, Ужгород, Харків, Чернівці, Чернігів; команди *Спартак* (від *Спартак* – спорттовариство працівників кооперації, промисловості, комунального господарства, зв'язку, автомобільного транспорту, а також культури, освіти, медицини і торгівлі [8]) створено в таких містах: Біла Церква, Верхньодніпровськ, Дніпропетровськ, Дрогобич, Житомир, Київ, Кривий Ріг, Львів, Нікополь, Полтава, Самбір, Станіслав / Івано-Франківськ, Суми, Ужгород, Харків, Херсон; команди *Локомотив* (від *Локомотив* – спортивне товариство профспілки працівників залізничного транспорту та метрополітену [8]) створено у містах: Вінниця, Долгінцево, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Знам'янка, Івано-Франківськ, Київ, Котовськ, Львів, Одеса, Рівне, Синельникове, Сміла, Сталіно / Донецьк, Стрий, Харків, Херсон, Ясинувата; команди *Зеніт* (від *Зеніт* – спорттовариство працівників машинобудівної промисловості [8]) засновано в Харкові та Сталіно; клуби *Торпедо* (від *Торпедо* – спортивне товариство працівників автомобільної, тракторної та авіаційної промисловості) були в Бердянську, Запоріжжі, Кіровограді, Луцьку, Харкові, Феодосії; команда *Трудові резерви* (від *Трудові резерви* – спортивне товариство професійно-технічної освіти [8]) була у Ворошиловграді / Луганську; команди *Колос* (від *Колос* – республіканське спортивне товариство працівників сільського господарства [8]) створено в Акимівці, Городку, Ківерцях, Нікополі, Осокорівці, Павлограді, Підгородньому, Полтаві; команди *Авангард* (від *Авангард* – республіканське спорттовариство профспілок працівників промисловості та будівництва [8]) функціювали в містах: Антрацит, Вільногірськ, Горлівка, Дніпропетровськ, Доброміль, Жданов, Жовті Води, Жидачів, Керч, Краматорськ, Кривий Ріг, Львів, Макіївка, Миколаїв, Нововолинськ, Орджонікідзе, Рівне, Ровеньки, Сімферополь, Суми, Терни, Тернопіль, Харків, Чернівці; команди *Буревісник* (від *Буревісник* – спорттовариство науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів [8]) були у Виноградіві та Мукачевому, а також футбольні команди при спорттовариствах військовиків, зокрема: *ЦСКА* (Центральний спортивний клуб армії) у Києві; *БЧА* – Будинок Червоної Армії / *ОБЧА* (Окружний будинок Червоної Армії) / *ОБО* (Окружний будинок офіцерів) / *БО* (Будинок офіцерів) / *СКА* (Спортивний клуб армії) / *СКВО* (Спортивний клуб військового округу) – Київ, Львів, Одеса; *БОФ* (Будинок офіцерів флоту) у Севастополі / *СКФ* (Спортклуб флоту) / *СКЧФ* (Спортивний клуб Чорноморського флоту) [8], назви яких мотивовано номінаціями військових спорттовариств – *ЦСКА* (Центральний спортивний клуб армії), *СКА* (Спортивний клуб армії) та *СКЧФ* (Спортивний клуб Чорноморського флоту).

Чимала група назв футбольних команд охоплює номінації, мотивовані ергонімами – назвами підприємств, професійних спілок, при яких функціювали команди з тими ж назвами: *Азовсталь* (Жданов / Маріуполь) – від назви маріупольського металургійного заводу *Азовсталь* [8]; *Арсенал* (Київ) – від назви київського заводу військового та цивільного приладобудування *Арсенал* [8]; *Більшовик* (Київ) – від назви київського машинобудівного заводу *Більшовик*; *Електрон* (Мостиська) – від назви мостиської філії Львівського телевізійного заводу *Електрон* [8]; *Завод ім. Ілліча* (Маріуполь) – від назви Маріупольського металургійного заводу *імені Ілліча*; *Катіон* (Хмельницький) – від назви хмельницького заводу *Катіон* [3]; *Коксохімзавод* (Горлівка) – від назви Горлівського *коксохімічного заводу*; *Кольормет* (Артемівськ, Запоріжжя) – від назв артемівського та запорізького заводів *Кольормет*; *Кримспецбуд* (Ялта) – від назви ялтинського комбінату *Кримспецбуд*; *Кристал* (Херсон) – від назви херсонського заводу *Кристал* [3]; *Облспоживспілка* (Львів) – від назви *обласної спілки споживчих товариств*; *Одесагрунтоташ* (Одеса) – від назви заводу лісо- та сільськогосподарських машин *Одесагрунтоташ* [8]; *Прес* (Дніпропетровськ) – від назви Дніпропетровського металургійного

* У переліку населених пунктів, у яких були футбольні команди з однойменною назвою, першими вказано міста, команди яких дотепер зберегли ці назви, а решта топонімів подано за абеткою. Якщо команд із такими назвами в цих містах тепер немає, то використано лише алфавітний порядок подання топонімів.

** Назви футбольних команд вжито з вказівкою того топоніма, який функціонував у радянську епоху та був компонентом складеного найменування команди; для економії не вказано сучасних варіантів назв цих міст.

*** Назви деяких футбольних команд зазнали змін через перейменування міст у радянський період; таку інформацію в тексті подано через скісну риску.

підприємства *ПресТехМаши*; *Прогрес* (Бердичів) – від назви бердичівського машинобудівного заводу *Прогрес* [3]; *Сільмаши* (Ковель, Запоріжжя, Львів, Харків) – від назв заводів сільськогосподарських машин – *Ковельсьільмаши*, *Запоріжсьільмаши*, *Львівсьільмаши*, *Харківсьільмаши*; *Титан* (Запоріжжя) – від назви Запорізького титано-магнієвого комбінату; *Тракторний завод* (Харків) – від однойменного заводу в Харкові; *Центроліт* (Суми) – від назви сумського сталеливарного заводу *Центроліт* [3].

Окрему групу номінацій становлять назви футбольних команд, мотивовані антропонімами – іменами більшовицьких діячів: *Дзержинець* (Харків), *Дзержинець* (Ворошиловград) – від прізвища чекіста Фелікса *Дзержинського*; *Стахановець* (Сталіно / Донецьк) – на честь героя праці Олексія *Стаханова*; *Фрунзенець* (Суми) – від прізвища радянського діяча Михайла *Фрунзе*.

Велику групу складають номінації команд, мотивовані назвами людей за професією, видом діяльності, родом занять: команди *Шахтар* були в шахтарських містах Сталіно / Донецьк; Горлівка, Дзержинськ, Кадіївка / Стаханов, Красний Луч, Макіївка, Нововолинськ, Олександрія, Орджонікідзе / Єнакієве, Павлоград, Рутченкове, Свердловськ, Торез, Червоноград, та в центрах рудних промислів – Коростишів, Марганець; назви *Гірник* мали команди з міст у басейнах із розробки залізної руди – Кривий Ріг, вугілля – Павлоград, сірки – Новояворівськ; номінації *Металург* були в команд з міст із розвинутою металургійною галуззю – Дніпропетровськ, Дніпродзержинськ, Запоріжжя, Кременчук, Нікополь, Харків та в команд із Одеси й Куп'янська; назви *Металіст* мали клуби з Харкова, Дніпропетровська, Сталіно / Донецька; команди *Хімік* були в центрах хімічної промисловості – Дніпродзержинську, Калуші, Павлограді, Сєверодонецьку, Черкасах; назви *Нафтовик* мали команди з міст, де працювали нафтопереробні заводи, – Борислав, Долина, Дрогобич, Охтирка, Херсон; номінації *Автомобіліст* були в команд із Житомира, Запоріжжя, Львова, Полтави; найменування *Машинобудівник* зафіксовано в команд із Артемівська, Бородянки, Дніпропетровська, Києва; номінацію *Комбайнобудівник* використав клуб із Тернополя, де працював комбайновий завод; команда з Миколаєва, де функціює найбільший в Україні суднобудівний завод, отримала назву *Суднобудівник*; номінації *Будівельник* мали клуби з Дніпродзержинська, Дніпропетровська, Кривого Рога, Кузнецовська, Полтави, Прип'яті; назви *Кооператор* мали команди з Полтави та Хуста; команди з Берегового, Бережан, Бібрки, Полтави, Рівного, Черкас називалися *Колгоспник*; єдиною командою з найменуванням *Папірник* є клуб із Малина, де з кінця ХІХ ст. працює одна з найбільших у Європі паперових фабрик; команда *Цементник* походить із Миколаєва на Львівщині, де функціює цементний завод; команди з Винник, Дніпропетровська, Львова, Одеси називалися *Харчовик*; команда *Цукровик* була в Ходорові на Львівщині, де працював цукрорафінадний комбінат; назву *Шкіряник* мала команда Бердичева, де з кінця ХІХ ст. працював один із найбільших в Україні шкіряних заводів; назва *Трубник* була в команди з Нікополя, де функціює нікопольський Південнотрубний завод; під назвою *Газовик* виступала команда з Комарна на Львівщині, де було газовидобувне підприємство; під назвою *Радист* виступала команди з Кіровограда, де був завод радіодеталей. У цій групі є й назви футбольних команд з подвійною мотивованістю – походять від апелятивів (назв людей за професією, родом занять) та онімів (назв підприємств, при яких було створено команди з тими ж назвами): *Машинобудівник* (Дніпропетровськ), *Текстильник* (Донецьк).

Окрему групу становлять назви команд, мотивовані номінаціями продукції підприємств, при яких створено футбольні команди, а також назвами, що вказують на специфіку організації виробництва, технологію, тип обладнання: *Екран* (Шостка) – команда Шосткинського хімзаводу – виробника кіноплівки; *Енергія* (Нова Каховка) – клуб Каховської ГЕС; *Індустрія* (Єнакієво) – команда Єнакієвського металургійного заводу [8]; *Новатор* (Жданов) команда Маріупольського металургійного комбінату [8]; *Підшипник* (Луцьк) – клуб Луцького підшипникового заводу; *Сталь* (Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ) – команди Дніпродзержинського металургійного заводу та Дніпропетровського трубопрокатного заводу; *Титан* (Вільногірськ) – клуб Вільногорського гірничо-металургійного комбінату; *Трактор* (Харків) – клуб Харківського тракторного заводу; *Турбіна* (Дніпродзержинськ) – команда Дніпродзержинської ГЕС; *Трансформатор* (Запоріжжя) – клуб Запорізького трансформаторного заводу [8].

Чимало назв футбольних команд відображали радянську ідеологію. Це номінації, мотивовані назвами мешканців перейменованих у советську епоху міст: *Комунарець*

(Комунарськ) – від *комунарець* – мешканець Комунарська (заідеологізована назва Алчевська); *Первомаєць* (Первомайськ) – від *первомаєць* – мешканець Первомайська, названого на честь дня солідарності трудящих; *Стахановець* (Стаханов) – від *стахановець* – мешканець Стаханова (Кадіївка переіменована на честь героя праці Олексія Стаханова). В окрему групу можна об'єднати номінації клубів, мотивовані назвами працівників підприємств, що мають в складі оніма імена комуністичних діячів: *Кіровець* (Макіївка) – від *кіровець* – працівник Макіївського заводу ім. Кірова (підприємство назване на честь комуністичного діяча Сергея Кірова) [8]; *Петровець* (Дніпропетровськ) – від *петровець* – працівник металургійного заводу ім. Петровського (від імені більшовицького діяча Григорія Петровського). Наслідком впливу тоталітаризму на вибір найменувань є надання командам із Запоріжжя та Бердянська назви *Крила Рад*, мотивованої ідеологічною ідіомою совєтської доби – *крила рад*.

Отже, для називання українських футбольних команд у 20–80-ті рр. ХХ ст. переважно обрано номінації, що віддзеркалювали совєтські реалії та комуністичні цінності, а мотиваційною базою цих найменувань слугували назви спорттовариств, підприємств (з іменами більшовицьких діячів у структурі складеної номінації чи без них), топоніми, антропоніми, а також назви людей за професією чи родом занять, назви продукції підприємств, ідеологічні ідіоми.

Корпус найменувань українських футбольних команд упродовж останньої чверті століття творить доволі еkleктичну картину номінацій, серед яких зафіксовано найменування, які відображають національно-культурну специфіку України, назви, що є спадщиною тоталітарних впливів совєтської доби, а також номінації, які постали внаслідок комерціалізації футбольної сфери.

Чимало клубів у назвах використали топоніми – номінації міста, містечка, села, з якого походить футбольний клуб. Найменування такого типу подібно, як це було століття тому, мають складну структуру, в якій поєднано абрєвіатуру (СК – спортивний клуб, МФК – міський футбольний клуб, ПФК – професійний футбольний клуб, ФК – футбольний клуб) та власне онімний компонент, наприклад: *МФК Житомир*, *МФК Миколаїв*, *СК Миколаїв*, *СК Одеса*, *ФК Одеса*, *МФК Олександрія*, *ПФК Олександрія*, *ФК Олександрія*, *СК Херсон*, *ФК Херсон*, *ПФК Севастополь*, *ФК Севастополь*, *ФК Бершадь*, *ФК Бориспіль*, *ФК Вінниця*, *ФК Дніпро**, *ФК Калуш*, *ФК Каховка*, *ФК Ковель-Волинь*, *ФК Коростень*, *ФК Красилів*, *ФК Львів*, *ФК Миргород*, *ФК Петрівці*, *ФК Полтава*, *ФК Суми*, *ФК Тернопіль*, *ФК Тисмениця*, *ФК Харків*, *ФК Черкаси*. Один із клубів у назві використав лише топонім, без абрєвіатурного складника – *Рава Рава-Руська*, узявши перший компонент складного найменування міста *Рава-Руська*. У назвах багатьох клубів відображено найменування етнографічних регіонів України, які вони репрезентують: *Буковина* (Чернівці), *Волинь* (Луцьк), *Галичина* (Дрогобич), *Закарпаття* (Ужгород), *Поділля* (Красилів), *Покуття* (Коломия), *Поділля* (Хмельницький), *Полісся* (Житомир), *Прикарпаття* (Івано-Франківськ), *Таврія* (Новотроїцьк), *Таврія* (Сімферополь), *Таврія* (Херсон).

Окрему групу номінацій футбольних команд охоплюють найменування, мотивовані власними назвами різних географічних об'єктів. Із-поміж гідронімів для номінування команд використано насамперед назви рік у тій місцевості, з якої походить спортивний клуб, наприклад: *Борисфен* (Бориспіль) (від давньогрецької назви Дніпра), *Ворскла* (Полтава), *Десна* (Чернігів), *Дніпро* (Дніпропетровськ), *Дніпро* (Черкаси), *Дністер* (Заліщики), *Дністер* (Овідіополь), *Іква* (Млинів), *Ігулець* (Петрове), *Оскіл* (Куп'янськ), *Рось* (Біла Церква), *Сула* (Лубни). До цієї ж групи належить і складена номінація *Черкаський Дніпро*. Серед оронімів, що знайшли відображення у номінаціях футбольних команд, є такі назви українських гір: *Гарай* (Жовква), *Говерла* (Ужгород), *Карпати* (Львів), *Карпати* (Мукачеве), *Лисоня* (Бережани), *Чорногора* (Івано-Франківськ).

На противагу топонімам, гідронімам та оронімам, які в назвах українських команд злам у ХХ–ХХІ ст. репрезентовані доволі численно, зафіксовано лише кілька антропонімів, які стали мотиваційною базою для найменування футбольних клубів: *Прометей* (Дніпродзержинськ),

* Відповідно до Закону України про декомунізацію від 9 квітня 2016 року назву міста Дніпропетровськ змінено на Дніпро і, відповідно, футбольний клуб Дніпро Дніпропетровськ модифікував назву та, починаючи з сезону 2016–2017 рр., виступатиме як ФК Дніпро.

Прометей (Шахтарськ) (від імені міфологічного героя *Прометея*), *Геліос* (Харків) (від імені давньогрецького бога сонця *Геліоса*), *Фортуна* (Шаргород) (від імені давньоримської богині щастя, добробуту й успіху *Фортуни*), *Титан* (Армянськ), *Титан* (Донецьк) (від імені міфологічного божества з давньогрецького пантеону *Титана*), *Спартак* (Суми), *Спартак* (Івано-Франківськ), *Спартак* (Калуш) (від імені фракійського воїна *Спартака*, очільника повстання рабів), хоча в трьох останніх прикладах слід зважати на подвійну мотивованість назв футбольних команд, адже вони походять від номінації колишнього всесоюзного спорттовариства «Спартак», що продовжує функціонувати в Україні й тепер). Ще одна команда в назві використала антропонім – *Віктор* (Запоріжжя) (від імені власника клубу – бізнесмена, а тепер ректора Класичного приватного університету *Віктора Огаренка* [9]).

З-поміж астронімів для номінування команд використано назву зорі *Сіріус* у сузір'ї Великого Пса – *Сіріус* (Жовті Води), *Сіріус* (Кривий Ріг).

Серед сучасних назв команд, мотивованих онімами, збереглася й частина номінацій совєтської епохи. Переважно це найменування, мотивовані номінаціями спортивних товариств: *Динамо** – команди *Динамо* з Києва, Луганська, Львова, Одеси, Сак, Сімферополя, Слов'янська, Хмельницького; *Спартак* – клуби *Спартак* із Івано-Франківська, Калуша, Сум; *Торпедо* – команди *Торпедо* – із Запоріжжя, Мелітополя; *Локомотив* – клуби *Локомотив* – зі Сміли, Дворічної; *Авангард* – команди *Авангард* із Краматорська, Жидачева, Мерефи, Ровеньків; *Колос* – клуб *Колос* із Ковалівки; *Гарт* – команда *Гарт* із Бородянки; а також назвами військових спортивних товариств – *ЦСКА* – *ЦСКА* (Київ); *СКА* – *СКА* (Київ). Більшість назв команд – наслідок продовження постколоніальних традицій назовництва; новими є ці номінації для клубів із Ковалівки, Бородянки, Мелітополя, Калуша, Сак, Сімферополя, Слов'янська.

Кілька українських команд запозичили найменування закордонних футбольних клубів зі славною історією, сподіваючись, що їхні виступи в українській футбольній лізі будуть такими ж успішними: *Арсенал* (Харків), *Арсенал* (Біла Церква) (мабуть, від назви *Арсенал* (Лондон)), *Аякс* (Шахтарськ) (очевидно, від найменування амстердамського *Аякса*), *Інтер* (Боярка) (мабуть, від імені міланського *Інтернаціонале* (зnanого в світі як *Інтер*)), *Реал* (Одеса) (назва команди, створеної на базі клубу вболівальників ФК *Реал* (Мадрид)).

Спадком постколоніального назовництва можна вважати найменування футбольних клубів: *Дружба* (Осипенко) (від назви колгоспу *Дружба* в цьому селі), *Дружба* (Бердянськ) (правонаступниця *Дружби* (Осипенко)), *Іллічівець* (Маріуполь) (клуб, який в перших чемпіонатах України виступав під назвами *Азовець* і *Металург*, у 2002 р.(!) перейменовано на *Іллічівець* – від назви спонсора – Маріупольського металургійного комбінату імені Ілліча).

Чималу групу назв футбольних команд охоплюють номінації, мотивовані назвами природних об'єктів та явищ природи. Зокрема, мариністична лексика стала мотиваційною базою для називання команд із кримських міст: *Море* (Феодосія), *Океан* (Керч). Назву природнього об'єкта – *промінь* використано в номінуванні клубу з Волі-Баранецької, згодом зі Самбора – *Промінь* (Воля-Баранецька), *Промінь* (Самбір). Грецьку назву *ялос*, що в новогрецькій означає 'берег', 'земля', 'суша' [8], вжито для називання футбольної команди з *Ялти* – *Ялос* (Ялта). В основі найменування кількох футбольних команд є апелювання, що вказують на особливості гірського рельєфу або називають рівнинні місця в горах: *Бескид* (Надвірна), *Скала* (Стрий), *Скала* (Моршин), *Верховина* (Ужгород). Назви астрономічної сфери стали мотиваційною базою для номінування команд *Зірка* (Кіровоград), *Зірка* (Кропивницький), *Зоря* (Луганськ), *Космос* (Павлоград).

Окрему групу становлять номінації футбольних команд, мотивовані назвами птахів. Найменування *Сокіл* (Золочів) має подвійну мотивацію – від загальної назви *сокіл* та номінації спорттовариства «Сокіл», яке функціювало в першій половині ХХ ст. у Галичині. У назвах команд використано лексеми *чайка* – *Чайка* (Севастополь) і *беркут* – *Беркут* (Бедевля). Окрему групу становлять номінації, мотивовані назвами рослин. Серед фітонімів для номінування використано: *явір* – *Явір* (Суми), *Явір* (Краснопілля) та *верес* – *Верес* (Рівне). Близькою за семантикою до цих назв є лексема *нива*; її використано в номінаціях: *Нива* (Вінниця), *Нива* (Тернопіль), *Нива* (Бершадь), *Нива* (Миронівка).

* Інформацію про семантику та походження назв спортивних товариств подано вище, у фрагменті статті, де описано назви українських футбольних команд 20–80-их рр. ХХ ст.

Мотиваційною базою для називання кількох футбольних команд слугували апелювати, що є номінаціями мешканців регіонів України чи окремих міст: *азовець* – *Азовець* (Маріуполь), *дністровець* – *Дністровець* (Білгород-Дністровський), *чорноморець* – *Чорноморець* (Одеса) і *Чорноморець* (Севастополь), *фрунзенець* – *Фрунзенець* (Саки) (назва населеного пункту мотивована антропонімом радянської доби – Міхаїл Фрунзе). У цій групі зафіксовано й цілком оригінальну номінацію – *Житичі* (Житомир) (від *житичі* – древлянське плем'я, центр поселення яких – територія сучасного Житомира).

Чимала група назв футбольних команд охоплює номінації, мотивовані назвами людей за професією, видом діяльності, родом занять: *Шахтар*, такі команди є в Горлівці, Донецьку, Макіївці, Павлограді, Свердловську, Стаханові; *Гірник* – команди з Комсомольська і Харцизька; *Металург* – команди з Донецька, Запоріжжя, Керчі, Комсомольського, Костянтинівки, Маріуполя, Нікополя, Новомосковська; *Металіст* (Харків); *Хімік* – клуби в Житомирі, Калуші, Красноперекіпську, Северодонецьку; *Нафтовик* – команди з Долини й Охтирки; *Машинобудівник* (Дружківка); *Нафтохімік* (Кременчук); *Вагобудівник* – команди з Кременчука та Стаханова; *Папірник* (Малин); *Газовик* (Комарно), *Енергетик* (Бурштин), *Меліоратор* (Каховка), *Фетровик* (Хуст), *Медик* (Моршин) (Моршин – відомий курорт мінеральних вод, у санаторіях якого працює багато медиків), *Хутровик* (Тисмениця) (Тисмениця znana з місцевої хуτροвої фабрики), *Керамік* (Баранівка) (у Баранівці працює фабрика порцеляни й фаянсу), *Водник* (Херсон), *Портовик* (Іллічівськ), *Портовик* (Керч) (порти Іллічівська та Керчі). У цій групі найменувань є номінація з подвійною мотиваційністю – від назви фаху й назви підприємства – *Автомобіліст* (Суми).

Ще одну велику групу назв українських футбольних команд об'єднують номінації, які походять від ергонімів – назв підприємств, фірм, компаній тощо, які були спонсорами однойменних клубів: *Агротехсервіс* (Суми), *Адвіс* (Хмельницький), *Адомс* (Кременчук), *Арсенал* (Київ), *Бажановець* (Макіївка), *Гарант* (Донецьк), *Евіс* (Миколаїв), *Княжа* (Щасливе), *Кримтеплиця* (Молодіжне), *Лада* (Чернівці), *Медіта* (Шахтарськ), *Нафком* (Бровари), *Оболонь* (Київ), *Олімпік* (Донецьк), *Олімпік* (Кіровоград), *Олком* (Мелітополь), *Південьсталь* (Єнакієве), *Поліграфтехніка* (Олександрія), *Рігонда* (Біла Церква), *Сілур* (Харцизьк), *Слов'янець* (Конотоп), *Темп* (Шепетівка).

Окрему групу становлять номінації команд, мотивовані назвами продукції підприємств, при яких було створено футбольні команди: *Енергія* (Нова Каховка), *Енергія* (Южноукраїнськ) (назва продукції Каховської ГЕС і Південноукраїнської АЕС), *Кристал* (Херсон) (назва продукції Херсонського заводу напівпровідників [8]), *Сталь* (Алчевськ), *Сталь* (Дніпродзержинськ), *Сталь* (Кам'янське) (назва продукції Алчевського та Дніпровського металургійних комбінатів та Дніпропетровського трубопрокатного заводу [8]).

Найбільшою еkleктичністю вирізняються складні назви українських футбольних команд незалежної України, мотивовані кількома лексичними одиницями. У найменуванні вони зберегли давню номінацію та, керуючись комерційними чинниками, додали до неї назву спонсора: *Авангард-Індустрія* (Ровеньки), *Ворскла-Нафтогаз* (Полтава), *Газовик-ХГВ* (Харків) (*ХГВ* – Харківгазвидобування [8]), *Гірник-Спорт* (Комсомольськ), *Динамо-ІгроСервіс* (Сімферополь), *Електрометалург-НЗФ* (Нікополь) (*НЗФ* – Нікопольський завод феросплавів [8]), *Зірка-Нібас* (Кіровоград), *Зоря МАЛС* (Луганськ), *Нафком-Академія* (Ірпінь), *Нафтовик-Укрнафта* (Охтирка), *Нива-Світанок* (Вінниця), *Норд-АМ-Поділля* (Хмельницький), *Оболонь-Бровар* (Київ), *Олімпія ФК АЕС* (Південноукраїнськ), *Система-КХП* (Черняхів) (*КХП* – комбінат хлібопродуктів [8]), *Славутич ЧАЕС* (Славутич), *Техно-Центр* (Рогатин), *УкрАгроКом* (Головківка) (*УкрАгроКом* – українська група агрокомпаній), *Фенікс-Іллічовець* (Калініне) (Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча), *ФК Красилів-Оболонь* (другу частину назви команда отримала, ставши фарм-клубом київської *Оболоні* [8]), *ФК Скіфи-ЛАЗ* (Львів), *Цементник-Хорда* (Миколаїв), *ЦСК ЗСУ* (Київ) (Центральний спортивний клуб Збройних Сил України), *Чайка-ВМС* (Севастополь) (*ВМС* – Військово-морські Збройні Сили).

Окрему групу складних номінацій об'єднують назви футбольних команд, у яких поєднано імена двох клубів, які через фінансові труднощі злилися в один: *Авангард-Інтер* (Ровеньки) (*Авангард* (Ровеньки) й *Інтер* (Луганськ) [8]), *Авангард-Металіст* (Харків) (*Авангард* (Мерефа) і *Металіст-2* (Харків) [8]), *Газовик-Скала* (Стрий) (*Газовик* (Комарно) і *Скала* (Стрий) [8]), *Галичина-Карпати* (Львів) (*Галичина* (Дрогобич) і *Карпати-3* (Львів) [8]), *Динамо-*

СКА (Одеса) (одеські *Динамо* і *СКА* [8]), *Нива-Борисфен* (Миронівка) (*Нива* (Миронівка) і *Борисфен* (Бориспіль) [8]), *СКА-Лотто* (Одеса) (одеські *СКА* і *Лотто* [8]), *Темп-Адвіс* (Шепетівка) (*Темп* (Шепетівка) і *Адвіс* (Хмельницький) [8]), *ЦСКА-Борисфен* (Бориспіль) (*ЦСКА* (Київ) і *Борисфен* (Бориспіль) [8]).

Серед найменувань футбольних клубів зафіксовано й аббревіатури: *ФК СБТС* (Суми) (*СБТС* (*Спорт. Бізнес. Технологія. Сервіс*) [8]), *ВПС Краматорськ* (у назві відображено частину імені спонсора – компанії *ВПС Сервіс* [8]).

Назви футбольних команд періоду незалежності мотивовані топонімами, гідронімами, оронімами, антропонімами, ергонімами та різними апелятивами; частина номінацій відображає національно-культурну специфіку, але збережено низку номінацій советської доби, часом нейтральних, проте нерідко ідеологічно маркованих; особливістю цього періоду є творення еkleктичних найменувань, у яких збережено давню назву команди та долучено ім'я спонсора, що є виявом комерціалізації футбольної сфери впродовж останньої чверті віку.

Загалом онімний простір, який творять назви українських футбольних команд за більш ніж столітню історію розвитку футболу в Україні, є цікавим матеріалом для аналізу, адже в номінаціях клубів відображено суспільно-політичні події української історії: прагнення до здобуття власної державності на початку ХХ ст., тоталітарні впливи 20–80-х рр. ХХ ст. і здобуття української незалежності в 1991 р. Комерціалізація футболу, якої, з об'єктивних причин, неможливо уникнути, бо такими є світові тенденції розвитку спорту, на українському ґрунті, на жаль, мають нерідко дивні вияви: за останні роки з'явилася низка еkleктичних найменувань команд, де поєднано назви советської епохи з іменами спонсорів. Отож, корпус сучасних назв українських футбольних команд сформувався з номінацій, в яких відображено мовну картину світу українців, найменувань, що є спадком советського тоталітаризму, та назв із кількох складників, які не пасують один до одного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григорук Н. В. Власні назви футбольних команд Білорусі, Росії, України / Н. В. Григорук // Лінгвістичні дослідження : Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2013. – Вип. 36. – С. 8–12.
2. Олейнік М. Із досліджень над хрематонімією. Зауваження щодо назв польських та українських футбольних команд / Марек Олейнік // Типологія та функції мовних одиниць: науковий журнал [редкол.: Н. М. Костусяк (гол. ред. та ін.)]. – Луцьк: Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2014. – № 2. – С. 198–207.
3. Підприємства України [електр. ресурс]. – Доступно з: www.ua-region.com.ua
4. Процик І. «Авангард», «Локомотив», «Колгоспник»: вплив тоталітаризму на вибір назв українських футбольних команд у 20–80-х рр. ХХ ст. / Ірина Процик // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство. – Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, 2016. – Вип. I (25). – С. 83–89.
5. Процик І. Національно-постколоніальна еkleктика: назви футбольних команд у незалежній Україні / Ірина Процик // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». – Дрогобич, 2016. – Вип. 38. – С. 326–340.
6. Процик І. Р. С.Т. «Україна», У.С.К. «Тризуб», У.С.К. «Сокіл», або які назви мали українські футбольні команди Галичини в першій половині ХХ століття / І. Р. Процик // Лінгвістичні дослідження. – Харків, 2016. – Вип. 43. – С. 122–129.
7. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький: Авіст, 2008. – 550 с.
8. Вікіпедія [електр. ресурс]. – Доступно з: <https://uk.wikipedia.org>.

Стаття надійшла до редакції 26.06.2017 р.